

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПИРІГ МАРІАННА ІГОРІВНА

УДК 94:329.15](=161.2)(438)“1919/1929”

**УКРАЇНСЬКИЙ ЛІБОРАДИКАЛЬНИЙ РУХ У ПОЛЬЩІ
(1919–1929 рр.)**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

Дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Сухий Олексій Миколайович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри новітньої історії України
імені Михайла Грушевського.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Райківський Ігор Ярославович,
ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”,
завідувач кафедри історії України

кандидат історичних наук, доцент
Місько Володимир Володимирович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри історії України

Захист відбудеться 16 листопада о 13:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.12 у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 337.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий “14” жовтня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
професор

Р. М. Шуст

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю комплексного дослідження історії ліворадикального руху в Західній Україні у 1920-х рр., встановлення місця та ролі цих сил в політичному житті українського суспільства у складі Польщі в міжвоєнний період. Наукове значення дослідження полягає в можливості виявити особливості виникнення та розвитку радикальних ідеологій, зокрема лівого спрямування, на українських землях під владою Польщі.

У міжвоєнний період підтримка населенням радикальних ідей свідчила про існування у тогочасному суспільстві Західної України значних проблем економічного, політичного й національного характеру. Радикалізація українського політикуму знаходилася під пильним контролем влади, що підтверджує небезпеку цих рухів для Польської держави. Розвиток комуністичних організацій у регіоні характеризувався особливостями, спричиненими їхньою відмінністю від інших лівих сил регіону, а також більшовицької партії радянської України. Дослідження діяльності ліворадикального руху дозволить визначити причини підтримки радикальних тенденцій у суспільстві та вплив процесів, що відбувалися у радянській Україні. Дослідження має на меті створити комплексний образ західноукраїнського ліворадикального руху як складової частини українського та польського політикуму 1920-х рр., що дасть можливість заповнити одну із прогалин сучасної української історіографії у вивченні суспільно-політичного життя Західної України у складі Польщі.

Проблематика дослідження крім наукового має вагоме практичне суспільне та громадське значення у зв'язку з процесом декомунізації в Україні, започаткованим 9 квітня 2015 р. через прийняття Верховною Радою України пакету законів, підписаних Президентом України Петром Порошенком 15 травня 2015 р. У сучасному українському демократичному суспільстві особливо важливим є формування критичного та об'єктивного ставлення до радикальних ідеологій. Отже, задекларована тема дослідження є актуальною для української громадської думки, оскільки дозволяє встановити ідеологічну приналежність ліворадикального руху Західної України та визначити його зв'язки та ставлення до злочинного тоталітарного більшовицького радянського режиму.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане із науковою програмою кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка й відповідає її плановій темі на 2009–2014 рр.: “Громадсько-політична та професійна діяльність української інтелігенції у XIX–XX ст.” (номер державної реєстрації 0112U004043).

Мета роботи – проаналізувати розвиток українських ліворадикальних партій та організацій на території Західної України у 1919–1929 рр., висвітлити ключові напрямки діяльності, охарактеризувати відносини з іншими політичними силами.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких дослідницьких завдань:

- вивчити стан наукового опрацювання проблеми, джерельної та історіографічної бази;
- виявити причини та джерела поширення ліворадикальної ідеології серед населення Західної України;
- розкрити становлення та розвиток комуністичного руху впродовж 1920-х рр.;
- визначити рівень залежності так званих “легальних додатків” на прикладі “Сельробу” від КПЗУ;
- охарактеризувати відносини українських ліворадикальних сил із комуністами Польщі та радянської України;
- проаналізувати національну та соціальну структури ліворадикального руху в Західній Україні;
- дослідити еволюцію національного питання у програмі комуністів;
- висвітлити напрямки діяльності ліворадикальних сил у легальних товариствах та організаціях;
- охарактеризувати роботу українських комуністичних послів у законодавчих органах Польщі;
- виявити головні тенденції у суперництві ліворадикальних сил із легальними політичними українськими партіями Західної України.

Об’єктом дослідження є ліворадикальний рух у Західній Україні у складі Польщі в 1919–1929 рр.

Предмет дослідження – виникнення, становлення, розвиток та головні напрями діяльності ліворадикальних сил у Західній Україні в 1920-х рр.

Територіальні межі дисертаційної роботи охоплюють етнічні українські території, що ввійшли до складу Польської держави після завершення польсько-української війни 1918–1919 рр. та рішення ради послів Антанти 1923 р., тобто Східну Галичину та Волинь.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1919–1929 рр. Нижня межа дисертації визначена офіційною датою створення Комуністичної партії Східної Галичини – лютий 1919 р. Верхня межа відповідає завершенню внутрішньої кризи в рядах КПЗУ, що призвела до розколу руху, чистки кадрів й зміни ключових концепцій та методів діяльності партії, які були домінуючими у перше повоєнне десятиліття.

Методологічну основу роботи становлять принципи історизму, наукового об’єктивного аналізу, системності та всебічності висвітлення проблеми. Для дослідження застосовано методи синтезу, аналізу, систематизації, узагальнення, діалектичний та проблемний підходи. Для комплексного та всебічного аналізу проблеми в дисертаційній роботі використано логічний, історичний, системно-структурний, системно-функціональний, історико-генетичний, порівняльний методи.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що на основі широкого кола джерельних матеріалів:

вперше:

- в сучасній українській історіографії здійснено комплексне вивчення діяльності ліворадикальних сил у Західній Україні у складі Польщі в 1919–1929 рр.;
- до наукового обігу залучено низку нових архівних документів та преси;
- досліджено впливи течій націонал-комуністичного спрямування, зокрема боротьбистів, на кристалізацію програмних засад та принципів діяльності західноукраїнських лівих радикалів;
- проаналізовано процес становлення та формування комуністичних організацій та партій на території Західної України у 1920-х рр., зокрема відносини місцевих осередків та партійного центру;
- виявлено ключові організаційні проблеми та закономірності розвитку комуністичних сил;
- розглянуто характерні риси відносин Комуністичної партії Західної України із Комуністичною партією Польщі та Комуністичною партією (більшовиків) України;
- проаналізовано специфіку опанування ліворадикальними силами легальних секторів діяльності. Зокрема визначено рівень та етапи проникнення комуністів у профспілки та культурно-просвітницькі товариства, передусім, у їхні керівні структури.
- встановлено головні проблеми, що піднімалися українськими комуністичними послами під час виступів у польських законодавчих органах.

удосконалено:

- вивчення джерельного матеріалу та історіографії з історії комуністичного руху 1920-х рр. ХХ ст. на українських землях у складі Польщі;
- методика дослідження радикальних партій та рухів у Західній Україні у міжвоєнний період.

отримали подальший розвиток:

- дослідження поширення радикальних настроїв серед українського населення;
- аналіз взаємовідносин комуністів із іншими українськими політичними силами Західної України в міжвоєнний період.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для підготовки наукових праць з історії міжвоєнної Польщі та Західної України. Основні положення та узагальнення роботи можна застосовувати для підготовки відповідних лекційних курсів у вищих навчальних закладах, проведення подальших наукових досліджень з історії України, політології, краєзнавства та інших наукових дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертації апробовано на засіданнях кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, Другому українсько-польському історичному семінарі студентів та аспірантів (Жешув, 9–10 квітня 2014 р.), щорічній звітній науково-практичній конференції

викладачів, студентів та аспірантів історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка за 2014 р. (Львів, 2015 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дослідження опубліковані у шести наукових статтях, із них п'ять – у провідних фахових виданнях України, одна – у зарубіжному фаховому виданні.

Структура дисертації обумовлена її змістом, метою, науковими завданнями та побудована за проблемно-хронологічним принципом. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на параграфи, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Основний текст дисертації становить 199 сторінок. Загальний обсяг дослідження – 245 сторінок. Список використаних джерел нараховує 419 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет, територіальні та хронологічні межі, узагальнено методологічні принципи, практичне значення роботи та її наукову новизну, подано інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **“Історіографія, джерела, методологія дослідження”** окреслено стан наукової розробки теми, охарактеризовано джерельну базу, сформульовано методологічні засади дисертації.

У **підрозділі 1.1. “Історіографія”** проаналізовано стан вивчення проблеми в науковій літературі.

У міжвоєнний період вагомих досліджень українського ліворадикального руху не проводилося. Зацікавлення Західною Україною виявили державні видавництва радянської України (праці К. Вінярського, С. Ткачівського). О. Бабій у брошурі, виданій у 1937 р. у Львові для селян та робітників, намагався висвітлити різницю між програмами комуністів, націоналістів та соціалістів. Важливою роботою, що демонструє критичний підхід до проблеми комуністичного руху на території Польщі є монографія польського історика Я. Регулі, який ретельно проаналізував політику КПП, особливо в національному та аграрному питаннях.

Більшість досліджень представлені повоєнними працями радянських науковців, присвячених діяльності КПЗУ та розвитку робітничого руху в міжвоєнній Польщі. Для них характерні ідеологічна заангажованість, перебільшення досягнень комуністичних сил та його впливів серед населення. Проте ряд досліджень носять науковий характер та містять значний фактологічний матеріал, в тому числі праці М. Панчука, Ю. Сливки, Є. Галушка, С. Макаруча, Я. Дашкевича, О. Карпенка. Діяльність українських ліворадикальних сил займала помітне місце у працях І. Васюти, присвячених соціально-економічному та політичному розвитку західноукраїнських земель.

Серед сучасної української історіографії варто виділити праці О. Зайцева, І. Соляра, О. Жерноклеєва, Я. Малика, Б. Гудя, О. Рубльова, М. Кучерепи, М. Кугутяка, І. Гавриліва, М. Литвина. В історіографії незалежної України

українські ліворадикальні сили в Польщі розглядалися здебільшого з аспекту відносин з іншими українськими політичними партіями. Важливими є дослідження І. Райківського, який, розглядаючи розвиток Української соціал-демократичної партії у міжвоєнний період, звертає увагу на вплив на цей політичний рух КПЗУ. Окремо варто відзначити праці тернопільського дослідника В. Міська, який вивчає політику Польщі щодо українського ліворадикального руху в міжвоєнний період, зокрема способи її реалізації, суспільно-політичні процеси, спрямовані на його придушення, аналізує дії влади щодо українських комуністів.

Невід’ємною складовою історіографії українського ліворадикального руху є праці польських дослідників. Історіографія Польської Народної Республіки представлена працями, присвяченими історії Комуністичної партії Польщі та робітничого руху (Т. Бернацека, Г. Цімека, Г. Іванського, А. Гвіжджа, Я. Радзейовського). Український ліворадикальний рух розглядається в цих дослідженнях як складова частина польської політичної сили. На сучасному етапі дослідження комуністичного руху проводять Е. Горох, К. Трембіцька, З. Запоровська, М. Шумило. Проблему політичного розвитку східних окраїн тогочасної Польщі, національних відносин, українсько-польські стосунки проаналізовано у працях М. Папезжинської-Турек, Є. Томашевського, М. Іваніцького, Я. Пісулінського, Р. Томчика, М. Новака, Я. Бруського, Р. Тожецького, Т. Стриєка.

Окремо варто виділити роботи відомих американських дослідників Т. Снайдера, Р. Пайпса та Дж. Мейса, які розмежовують комуністичну ідеологію та її практичну реалізацію в умовах Східної Європи в ХХ ст.

У **підрозділі 1.2.** *“Джерельна база”* проаналізовано використані в роботі основні групи опублікованих та неопублікованих джерел: 1) внутрішню документацію КПСГ, КПЗУ, КПП, КП(б)У, Комінтерну та їхніх структур і підрозділів; 2) листування між партіями та організаціями; 3) виступи, пропозиції та внесення українських комуністичних діячів; 4) агітаційні матеріали – листівки, бюлетені, агітки; 5) статистичні дані польських органів влади; 6) звіти поліції та органів державної безпеки; 7) спогади та мемуари тогочасних політичних та громадських діячів; 8) пресу.

Основним джерелом для дослідження ліворадикального руху в Західній Україні у міжвоєнній Польщі виступає актив матеріалів, що зберігається в українських та польських архівних установах. У дисертації використано документи з фондів Центрального державного архіву громадських об’єднань України, Державного архіву Львівської області, Центрального державного історичного архіву України міста Львова, Архіву Акт Нових (Archiwum Akt Nowych) у Варшаві.

Вагомим джерелом є документація, що знаходиться у фондах Центрального державного архіву громадських об’єднань України, зокрема у фонді 6 *“Комуністична партія Західної України”* та у фонді 9 *“Центральний комітет Компартії Галичини”*. Матеріали фондів демонструють організаційне оформлення, розвиток та діяльність західноукраїнського ліворадикального руху, взаємовідносини КПЗУ, КП(б)У та КПП, економічне та політичне становище Львівського,

Станіславівського, Тернопільського та Волинського воєводств. Охарактеризувати розвиток Комуністичної партії Східної Галичини на етапі становлення, зокрема роль ЦК КП(б)У та РКП(б), дозволили матеріали фонду 37 “Галорком при ЦК КП(б)У” та фонду 38 “Галбюро при ЦК КП(б)У”.

Важливі для розкриття теми джерела, що містяться в Архіві Акт Нових у Варшаві. Опрацьовано матеріали фонду 165 “Комуністична Партія Західної України”, що характеризують розвиток українських ліворадикальних сил, їх відносини з польським центром, рівень проникнення лівих сил у професійний рух та культурно-просвітницькі організації на території Західної України. Промови, виступи та пропозиції комуністичних послів у сеймі, в тому числі й українських, що містяться у фонді 162 “Комуністична Посольська Фракція” дозволили виділити головні питання, що виносилися на розгляд як усією фракцією, так і її українською частиною. Документи, що містяться у фонді 151 “Комуністичний Інтернаціонал – представництво КПП при Виконавчому комітеті Комінтерну”, надали можливість продемонструвати характер відносин трьох комуністичних структур – Комінтерну, КПП та КПЗУ та висвітлити внутрішні конфлікти. Значний фактологічний матеріал отримано із фонду 9 “Міністерство внутрішніх справ”. На основі цих документів проаналізовано розвиток комуністичного руху в окремих воєводствах, висвітлено ставлення до нього місцевих органів влади. Низку матеріалів, що стосуються розвитку українського ліворадикального руху у Польщі, містять фонд 2005 “Воєводська комендатура державної поліції у Тернополі”, фонд 2009 “Воєводська комендатура державної поліції у Луцьку”, фонд 2019 “Воєводська комендатура державної поліції у Станіславі”, фонд 2021 “Воєводська комендатура державної поліції у Львові”.

Надзвичайно інформативні документи зберігаються в Державному архіві Львівської області (фонд 108 “Львівське повітове управління державної поліції”, фонд 121 “Львівське воєводське управління державної поліції”, фонд 271 “Дирекція поліції у Львові”) та Центральному державному історичному архіві м. Львова (фонд 351 “Українське селянсько-робітниче соціалістичне об’єднання (“Сель-Роб”), м. Львів”).

Окрему групу джерел становлять опубліковані інформаційні матеріали, зокрема публікації КПЗУ, КПП. Варто виділити збірники документів, що характеризують становище населення у Західній Україні в міжвоєнний період, розвиток робітничого руху, процес творення профспілкових об’єднань, видані ще в радянські часи. До таких збірників відноситься “Боротьба трудящих Волині за визволення з-під гніту панської Польщі і воз’єднання з радянською Україною (1921–1939 рр.). Збірник документів і матеріалів”, “З історії революційного руху у Львові 1917–1939. Документи і матеріали”, “Під прапором жовтня. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні (1921–1928 рр.)”.

Важливим джерелом для дослідження ліворадикального руху в Польщі у 1920-х рр. є мемуари громадських та політичних діячів Галичини та Волині. У радянський час видано ряд збірників зі спогадами відомих комуністичних діячів

(М. Теслюка, М. Левицького, Ф. Нестора). Важливими для дослідження стали мемуари А. Чернецького, І. Макуха, які аналізували політичне життя Західної України, характер відносин між легальним українським політичним табором та комуністичними силами.

До роботи залучено значну базу періодичних видань. У дослідженні використано офіційні чи підконтрольні КПЗУ друковані видання (“Наша правда”, “Наше життя”, “Сель-роб”, “Світло”, “Культура”, “Робітнича газета”), часописи націонал-демократичних сил – газета “Діло”, орган Української Християнського Об’єднання – “Нова зоря”, Української Радикальної Партії – “Громадський голос”, а також польська преса – “Gazeta Lwowska” та “Kurier Lwowski”.

Архівні документи у поєднанні з опублікованими матеріалами дозволяють провести комплексний та об’єктивний науковий аналіз розвитку ліворадикального руху в Польщі в міжвоєнний період.

У підрозділі 1.3. *“Теоретико-методологічні засади дослідження”* розглянуто особливості використання в дисертаційному дослідженні загальних, спеціально-наукових та проблемно-наукових методів.

Одними із ключових засобів пізнання, застосованими у дослідженні, є принципи аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення, а також діалектичний підхід, що дозволили виявити усі зв’язки, закономірності еволюції та суперечності відповідних процесів й розглянути поставлені проблеми в динаміці розвитку. Діалектичний підхід нерозривно пов’язаний із принципами історизму, всебічності, об’єктивності та альтернативності. Логічний та історичний методи дозволили розглянути об’єкт дослідження як цілісну систему із відповідними взаємозв’язками між її елементами.

Оскільки ліворадикальний рух у Західній Україні представляли партії та організації, що є соціальними системами, важливим є застосування системно-структурного та системно-функціонального методів, що дозволяють розглянути об’єкти дослідження як систему із функціональними структурними елементами. Усі структурні інституції розглянуто як окремі одиниці, а також їхній взаємозв’язок як системи. Такий підхід дозволив максимально виділити характер відносин між окремими елементами руху та визначити динаміку їхнього розвитку.

Генетичний або історично-генетичний метод застосовано для послідовного розкриття зародження та розвитку комуністичного руху на території Галичини та Волині у міжвоєнний період. Порівняльний метод використовувався під час зіставлення окремих аспектів діяльності українських ліворадикальних сил із іншими місцевими політичними партіями, а також комуністичними структурами, що діяли на території Польщі та радянської України, на підставі виділення спільних рис та властивостей. Водночас прослідковано відмінності реальної діяльності комуністів у порівнянні із теоретичними розробками, виділено територіальну специфіку розвитку руху. Використано історико-типологічний метод для впорядкування історичних фактів шляхом виділення відповідних типологічних груп. Таким чином виявлено та проаналізовано ряд якісних та сутнісних ознак досліджуваного об’єкту.

У дослідженні рух розглядається не через особи їхніх лідерів та ідеологів, а як сукупність окремих особистостей, об'єднаних спільним баченням майбутнього політичного розвитку регіону та його населення. Такий підхід дозволяє розглянути поширення ліворадикальних поглядів серед населення не лише як насадження “зверху” чи заманювання привабливими для певних соціальних та національних прошарків населення гаслами, але й як своєрідний процес самоідентифікації певних верст Галичини та Волині у кризовий післявоєнний період, спробу пошуку нових світоглядних орієнтирів.

Використання широкої теоретико-методологічної основи дослідження забезпечує належний науковий рівень дослідження та достовірність отриманих результатів, їхнє об'єктивне та всебічне висвітлення.

У другому розділі **“Організаційні принципи діяльності”** проаналізовано процес становлення та розвитку ліворадикальних сил на території Західної України у складі Польщі в міжвоєнний період, висвітлено особливості стосунків із радянськими структурами та польським комуністичним рухом.

У **підрозділі 2.1. “Утворення ліворадикальних організацій та партій. Організаційні принципи діяльності”** висвітлено процес появи та розвитку українського ліворадикального руху в міжвоєнній Польщі в 1920-х рр.

Становлення та поширення комуністичного руху в Західній Україні було процесом тривалим та проблематичним. Варто виділити три основні чинники виникнення та організаційного оформлення ліворадикального руху – прибуття на Західну Україну польських комуністів, що намагалися створити власні осередки, підконтрольні КРПП; ідеологічна та організаційна робота з боку КП(б)У; поширення і підтримка лівих радикальних ідей серед місцевого населення, що знаходилося в пошуку нових політичних ідеалів та демонструвало певну радикалізацію в обох напрямках – як лівому, так і правому. Вагому роль у становленні ліворадикального руху в Західній Україні відіграла ідеологія боротьбизму, під впливом якої знаходилася частина галицьких комуністів. Акцентування уваги на національному та селянському питаннях було близьким до галицьких умов й знайшло підтримку серед місцевих лівих діячів Галичини та Волині. На території Західної України в перші повоєнні роки спостерігається радикалізація політичних настроїв місцевого, в тому числі й українського, населення у зв'язку із програвом визвольних змагань та встановленням польської влади. У середині 1920-х рр. сприяла також поширенню прокомуністичних та радянськостильових тенденцій політика “українізації” в радянській Україні, що різко контрастувала із національною політикою Польщі.

Ліворадикальні сили демонстрували на початку 1920-х рр. неорганізованість та слабкість. Комуністичне керівництво впродовж перших років та значна частина місцевих ліворадикальних організацій існували паралельно. Систематична робота із будівництва лівих радикальних структур у Західній Україні розпочинається з 1920 р. Проте одночасно КПСГ охоплює внутрішньопартійна криза, спричинена перепідпорядкуванням польському центру. Формується доцентровість, яка поряд із постійним зовнішнім втручанням перетворила КПСГ, а згодом і КПЗУ в політичні

сили, всередині яких завжди була опозиція до такого стану речей, що зумовило спочатку перманентний конфлікт із КПП, а згодом, після остаточного утвердження тоталітарного режиму, й з КП(б)У.

У середині 1920-х рр. у КПЗУ прослідковується радикалізація, що проявилася в заміні старих авторитетних діячів на радикально налаштованих активістів, що прагнули посилення “революційної боротьби”. Таку тенденцію можна пов’язати із консолідаційними процесами в національно-державницькому таборі українських партій у міжвоєнній Польщі. Наприкінці 1920-х рр. розпочався занепад ліворадикального руху в Західній Україні, спричинений відходом більшості авторитетних лідерів КПЗУ та “Сельробу” від партійної діяльності, через тиск з боку КП(б)У та радянського керівництва. Найвагомим чинником, що відштовхував населення від комуністичної ідеології, стало утвердження в радянській Україні тоталітарного режиму, згортання політики українізації, голодомор та репресії проти відомих українських діячів, в тому числі представників лівих сил Західної України. В результаті в 1930-х рр. КПЗУ стала маріонеткою радянського сталінського режиму та діяла за тоталітарними принципами, що остаточно відхилило від неї українське населення в міжвоєнній Польщі.

У підрозділі 2.2. *“Українське селянсько-робітничє соціалістичне об’єднання” (“Сельроб”) – легальний сектор українського ліворадикального руху у 1920-х рр.*” проведено аналіз становлення легальної прокомуністичної партії “Сельроб” та висвітлено головні проблеми її розвитку.

Створення у 1926 р. легального “Сельробу” на базі “Народної волі” та “Селянського союзу” забезпечило збільшення прихильності місцевого населення, передусім, селян, до комуністичної ідеології у другій половині 1920-х рр. Партія постала внаслідок примусового злиття двох самостійних організацій із відмінною ідеологією та різною соціальною базою, що спричинило наявність непримиренних суперечностей із перших місяців діяльності, не даючи можливості досягти більших результатів, а також стало головною причиною виходу “Сельробу” з під контроль ЦК КПЗУ. Проте новій політичній силі вдалося влитися у політичне життя Західної України, здобувши в ряді регіонів вагомі позиції. Наприкінці 1920-х рр. “Сельроб” на Волині поступався лише УНДО. Поглиблення конфлікту із КПЗУ та суперечності всередині партії привели до її неминучого розколу та поступового занепаду.

У підрозділі 2.3. *“Соціальна та національна база ліворадикального руху в Західній Україні у складі Польщі”* проаналізовано соціальний та національний склад комуністичних партій та організацій на території Західної України у складі Польщі в 1920-х рр.

Соціальна структура КПЗУ впродовж 1920-х рр. впливала на характер діяльності партії. Особливістю комуністичних сил у Західній Україні в міжвоєнний період було домінування селян (55–65%) у русі. Створення “Сельробу”, мало надати КПЗУ можливість сконцентруватися на робітничому питанні, оскільки Об’єднання перебрало на себе керівництво рухом серед селян. Нова партія, відповідно до мети діяльності та програмних засад, складалася переважно із представників сільського населення. Лише у містах та окружних організаціях траплялися ремісники та

інтелігенція. Прослідковується залежність соціального наповнення осередків від економічного розвитку та рівня урбанізації окремих регіонів. У промислових центрах та великих містах серед прихильників лівих сил домінували робітники, а в сільській місцевості – селяни. Соціальна структура руху залежала і від розміру та економічного розвитку окремих населених пунктів: у великих містах домінували робітники та ремісники, у повітових містечках переважали аграрні робітники та селяни. Найдрібніші осередки та повітові організації представлені здебільшого селянами, а окружні – робітниками (близько 64%). Соціальна база КПЗУ та ліворадикального руху загалом залишалася незмінною до кінця 1920-х рр.

Національна структура комуністичних сил залежала від етнічного складу робітничої та селянської верст західноукраїнського населення, а також регіональних особливостей. Домінуючим елементом впродовж 1920-х рр. були українські селяни (77%). На другому місці за представництвом знаходилися євреї (13,3%). Дещо меншу кількість серед комуністичних діячів становили поляки (8,7%). Обидві національні групи переважали у міських осередках та вищих партійних структурах. Отже, попри те, що комуністичний рух у Західній Україні носив інтернаціональний характер, найбільш схильними до лівих радикальних політичних течій, зокрема у 1920-х рр., виявилися українці.

Особливості соціального та національного складу лівих радикальних сил вимагали від керівництва рухом корегування програми та тактики роботи серед потенційного електорату та членів партій, оскільки найменший акцент у діяльності, до створення “Сельробу”, робився на найперспективнішій соціальній групі. Проте, втручання Комінтерну, КПП та КП(б)У, що вимагали дотримання нав’язаної Москвою доктрини, унеможливило будь-які зміни та самостійні дії в цьому напрямку.

У **підрозділі 2.4.** *“Взаємини КПЗУ та КПП у 1920-х рр.”* розглянуто відносини між КПСГ-КПЗУ та КРПП-КПП впродовж 1920-х рр., зокрема виділено характер та причини конфліктів.

Підпорядкування КПСГ КРПП відповідало вимогам Комінтерну та проголошувалося необхідним для подолання двоцентровості в керівництві західноукраїнським ліворадикальним рухом. Проте партії не погодилися із ситуацією, яка склалася після злиття цих сил у 1921 р. Джерелами конфліктів виступали, насамперед, різні бачення вирішення українського питання в краї та нового статусу КПЗУ. Двом політсилам довелося піти на компроміси, які не задовільнили жодну сторону і лише тимчасово зменшували напругу у відносинах. КПП під тиском радянського бачення національного питання та відповідно до постанов Комінтерну змушена була визнати право українців на самовизначення аж до відокремлення від Польської держави. КПЗУ прийняла нове панування та вивела на перший план боротьбу за радянську Польщу із можливою перспективою приєднання Східної Галичини до решти українських територій. Досягнення компромісу в організаційному плані було важчим. КПП прагнула розбудовувати свою структуру як єдина цільна організація, в той час як КПЗУ наголошувала на праві на самостійну діяльність у межах галицьких справ. Особливо гостро

відсутність єдності проявлялася в часи внутрішньопартійних криз, що почергово охоплювали політичні сили. Критика опонента дозволяла сконцентрувати увагу на чужих проблемах. Оскільки КПП і КПЗУ постійно впродовж першого міжвоєнного десятиріччя переживали внутрішні потрясіння організаційного, тактичного чи ідеологічного характеру, взаємовідносини між західноукраїнськими та польськими комуністами постійно перебували в неспокійному руслі. Під час кризи 1927–1928 рр. КПП об'єднала зусилля із КП(б)У для встановлення повного контролю над КПЗУ.

У підрозділі 2.5. *“КПЗУ, КП(б)У та Комуністичний Інтернаціонал: характер співпраці та причини конфронтації”* проаналізовано причини конфліктів між західноукраїнськими ліворадикалами та радянськими комуністичними структурами.

КП(б)У впродовж 1920-х рр. намагалася контролювати розвиток та стан ліворадикального руху на території Західної України, оскільки на цій території існувала можливість спровокувати не стільки класову, як національну боротьбу, метою якої проголошувалося приєднання західноукраїнських земель до складу радянської держави. КП(б)У офіційно відмовилася від керівництва над КПСГ-КПЗУ задля дотримання статуту Комінтерну. Проте, на практиці радянська партія постачала значну частку кадрів, технічне забезпечення та агітаційний матеріал. Хоча метою виходу КПЗУ з-під відання КП(б)У було подолання двоцентровості у керівництві руху, насправді це лише її посилювало, адже закріпило постійне втручання у справи КПЗУ як радянського, так і польського представників. Це призвело до відвертого ігнорування місцевих особливостей та специфіки західноукраїнського ліворадикального руху та занепаду КПЗУ в ідеологічному та організаційному планах.

З початку 1927 р. тодішнім керівництвом радянської України в особі Л. Кагановича розпочалася кампанія проти ЦК КПЗУ. Напередодні зафіксовано неодноразові спроби частини радянських діячів кинути тінь на діяльність КПЗУ, поширюючи неправдиві чутки. Причина кампанії полягала у прагненні КП(б)У, яка наприкінці 1920-х рр. перетворилася у повністю тоталітарну партію, викоринити з рядів КПЗУ будь-яке інакомислення. У результаті найавторитетніші діячі КПЗУ, що сповідували націонал-комунізм, М. Максимович, Р. Кузьма, О. Крілик та інші не лише потрапили під критику, але й були фізично ліквідовані тоталітарним режимом у 1930-х рр.

У третьому розділі **“Напрями діяльності ліворадикальних сил у Західній Україні в міжвоєнний період”** висвітлено головні сфери діяльності українських ліворадикальних сил впродовж 1920-х рр. у Польщі, зокрема виокремлено шляхи та способи опанування легального сектора.

У підрозділі 3.1. *“Еволюція національного питання у діяльності ліворадикальних сил Західної України”* проаналізовано зміну ставлення до національної, насамперед, української проблеми в міжвоєнній Польщі як в програмних засадах, так і практичній діяльності.

Національна проблема залишалася актуальною впродовж всього існування КПЗУ. Чітка кристалізація ставлення руху до національного питання у Польщі

відбувалася в першій половині 1920-х рр. під впливом політичних процесів у державі й за її межами і ситуації всередині КПЗУ, її відносин із КПП та Комінтерном. Національне питання у програмних засадах та діяльності ліворадикальних сил еволюціонувало від віри в національне визволення шляхом світової пролетарської революції та об'єднання із радянською Україною, до боротьби за автономію у складі Польської держави.

На першому етапі діяльності КПЗУ проявляла більшу самостійність у діях, реагуючи на поточну ситуацію, й намагалася поєднати власне бачення комуністичних гасел й ленінської версії. Партія вірила у світову революцію й не бачила спочатку сенсу в існуванні національних держав. На зміну цій тезі прийшло розуміння неможливості поширення більшовизму на територію Європи. Сталим було бачення Польщі як окупаційної держави. Під тиском Комінтерну та радянських керівників партія проголосила тезу об'єднання із радянською Україною. Проте прагнення до автономності й власна національна позиція спричинила конфлікт між КПЗУ та більшовицьким режимом. Зважаючи на репресії та партійні чистки західноукраїнський комуністичний рух починає коливатися між ідеєю приєднання до радянської України та автономії у складі Польщі. Єдиною незмінною тезою впродовж усього міжвоєнного періоду залишалася право усіх національних меншин на самовизначення.

У **підрозділі 3.2.** *“Участь у профспілковому русі”* визначено головні напрямки діяльності комуністів у професійних спілках та проаналізовано ефективність такої роботи впродовж 1920-х рр.

КПЗУ прагнула взяти під контроль та централізувати увесь робітничий рух в регіоні. Робота до кінця 1920-х рр. проходила вкрай повільно й не приносила бажаних результатів. Ні КПЗУ, ні “Сельроб” не очолили більшість економічних акцій, що стали частим явищем і проходили при вкрай слабкій участі лівих радикалів. Належали до професійних об'єднань не більше, ніж 25% від усіх діячів. Українські та польські соціалісти не поступилися позиціями серед робітництва й домінували у всіх акціях.

Таке становище свідчить про непідготовленість та малоефективну діяльність комуністів, відсутність радикальних настроїв серед робітництва, які здебільшого залежали від економічної ситуації. Перешкодою на шляху реалізації програми проникнення у профспілкові об'єднання для ліворадикальних сил частково став національний характер професійних об'єднань. Це суперечило ідеології КПЗУ, яка наголошувала на потребі ліквідувати такий поділ й забезпечити єдність робітничого руху в Польщі. Недоліком була вибірковість у ставленні до робітників, адже акцент робився на нафтових та інших хімічних промислах, представлених добре організованими та активними профспілками, які залишалися практично неможливими для опанування комуністами. В той час, як більш прихильними до радикальних гасел були працівники деревообробних підприємств та аграрні робітники. Комуністи робили вибір на користь опанування вже існуючих організацій замість побудови власних, намагаючись досягти ефекту швидше, застосовуючи менше зусиль, проте отримали повністю протилежний результат.

У підрозділі 3.3. *“Боротьба за впливи на культурно-просвітницькі товариства”* проаналізовано тактику лівих радикалів задля опанування культурно-просвітницьких організацій, зокрема *“Просвіти”* та *“Рідної школи”*.

Діяльність комуністів у культурно-освітній сфері мала стратегічний характер, адже забезпечувала можливість поширювати ідеологію серед населення. У цьому напрямку діяльності КПЗУ та *“Сельробу”* у 1920-х рр. прослідковуються два головні етапи. Перший етап охоплює період 1920 (1921)–1925 рр.: робота мала хаотичний характер й вирізнялася масовим неорганізованим проникненням комуністів у нижні структури товариства, насамперед, читальні. Головна мета – максимальне індивідуальне входження комуністів у ці структури. Здійснювалися спроби проникнути в більшість легальних організацій.

Другий етап (1926–1929 рр.) вирізняється систематичністю та активізацією процесу, що зумовлено створенням *“Сельробу”*, в лавах якого перебувала частина діючих членів культурно-просвітницьких товариств, багато з яких входили до керівництва міських чи повітових організацій *“Просвіти”*. Головна мета – захопити ініціативу на рівні керівних структур та дискредитувати національно-демократичні сили. Увага лівих сил концентрується саме на *“Просвіті”*. У другій половині 1920-х рр. відчувається політизація просвітницького руху, що стало наслідком боротьби радикального лівого та націонал-демократичного таборів.

Вплив у *“Просвіті”* ліворадикальні сили здобули лише наприкінці 1920-х рр. Зафіксовані масові вилучення комуністичної преси із читалень, їхні приміщення перетворюються на місця зборів та агітації місцевих осередків, а також виступів комуністичних лідерів. Проте, вже у 1928–1929 рр. проникнення ліворадикальних сил у культурно-просвітницькі товариства призупинено. Діяльність комуністів у *“Просвіті”* мала негативні наслідки для товариства, адже стала приводом до ліквідації читалень чи окремих товариств польською владою, що мало лише руйнівні впливи на українську справу.

У підрозділі 3.4. *“Парламентська діяльність”* проаналізовано виступи українських комуністичних послів у сеймі та сенаті Польщі в період 1922–1929 рр.

Найважливішою платформою для легальної діяльності комуністичного руху став парламент Польщі, доступ до якого у 1924 р. йому забезпечила радикалізація поглядів частини соціал-демократичного табору, оскільки досягти помітних результатів під час кампанії 1922 р. не вдалося через бойкот виборів місцевим населенням та конфлікти всередині КПСГ. Представництво у сеймі та сенаті дало можливість ліворадикальним послам використовувати трибуну для додаткової комуністичної пропаганди із можливістю широкого розголосу. Проте парламентська діяльність не була лише засобом для реалізації цієї мети. Найвідоміші українські комуністичні послы – А. Пашук, Я. Войтюк, Й. Скрипа, Х. Приступа, С. Козицький, М. Чучмай піднімали в парламенті не лише питання становища робітників та селян, аграрної реформи, але й ставлення до політичних в'язнів у тюрмах на території Галичини та Волині, дискримінації українського населення в Польщі, незаконних дій влади тощо.

Парламентська робота була головною метою діяльності легальної партії “Сельроб”, яка вперше взяла участь у виборах до сейму та сенату у 1928 р. Напередодні початку передвиборчої кампанії Об’єднання зазнало розколу, що вплинув на його позиції та внутрішню стійкість. Розлам визначив проведення передвиборної кампанії. Основними завданнями відламків “Сельробу” стали боротьба за електорат та намагання дискредитувати основних суперників – колишніх однопартійців. Загалом “Сельроб” та “Сельроб-лівиця” отримали 6 депутатських мандатів у сеймі та 1 місце у сенаті.

У **підрозділі 3.5.** *“Суперництво із українськими політичними партіями Польщі”*

Ліві радикали єдиними можливими союзниками у своїй діяльності та акціях бачили лише представників соціалістичних течій. Перші незначні прояви прихильності до комуністичної ідеології спостерігаються серед українських політичних партій ще під час більшовицької окупації 1920 р. Найяскравіше ця тенденція проявила себе в рядах УСДП у 1923–1924 рр. Незважаючи на перехід частини соціал-демократичного табору на комуністичні позиції, станом на середину десятиліття прийшло усвідомлення нереальності масового переходу інших сил на сторону КПЗУ. Отже, лівим радикалам довелося остаточно у ставленні до інших політичних партій перейти в опозицію й виробити тактику ефективної дискредитації опонентів в очах електорату.

Жодна із українських легальних політичних сил не бачила комуністів своїми союзниками. У відношенні до КПЗУ більшість із них демонстрували зневажливе ставлення, вбачаючи у ній маріонетку Москви або, в кращому випадку, польських комуністів. Галицька громадська думка сприймала лише УСДП як основного та єдиного представника українського робітництва Західної України. Проте поступово, враховуючи наполегливе проникнення лівих сил в ряди профспілок, культурно-освітніх, спортивних та кооперативних установ, тобто сферу впевненої переваги та впливу національних сил, останні відверто занепокоїлися. Під час виборчої кампанії УНДО як й інші сили, оцінили потенціал “Сельробу” та визнали одним із лідерів так званого інтернаціонального табору.

ВИСНОВКИ

У **висновках** викладено основні результати дослідження, обґрунтовано положення, які виносяться на захист:

1. Встановлено, що на формування ліворадикального руху в Західній Україні у складі Польщі в 1919–1929 рр. вплинули три ключові чинники: радикалізація місцевої політичної думки, зокрема виникнення ряду радикальних організацій лівого спрямування в часи Першої світової війни; діяльність представників польського ліворадикального руху, що сприяли створенню ряду місцевих осередків і забезпечували наявність керівництва та управління; вплив лівих рухів, поширених на території радянської України. Головний ідеологічний вплив на формування місцевого комуністичного руху мала ідеологія боротьбизму, прихильниками якої була частина керівників руху на західноукраїнських теренах. Попри традиційне

твердження в радянській історіографії, що активна діяльність ліворадикальних сил розпочинається ще в лютому 1919 р., виявлено, що фактичне становлення комуністичної партії і вихід на політичну арену Галичини та Волині відбувається на переломі 1923–1924 рр. Неможливо розмежувати український та польський ліворадикальні рухи у ряді місцевостей фактично до початку 1921–1922 рр.

2. Програма та діяльність ліворадикального руху в Західній Україні в 1920-х рр., зокрема ставлення до національного та селянського питання, підтверджують його націонал-комуністичний характер. Ситуація змінюється в 1929 р., коли в результаті партійних чисток усунуто попереднє керівництво партії.

4. Наприкінці 1920-х рр. констатуємо ослаблення ліворадикального руху. Комуністичний рух у Польщі був найслабшим на українських землях, а частина осередків припинили існування. У зв'язку із відсутністю дієвого механізму та методів боротьби із польською владою, наростаючими конфліктами між КПЗУ, “Сельробом”, КП(б)У та Комінтерном, згортаннями процесів українізації у радянській Україні та початком репресій в СРСР, все більше українців покидають партію, переходячи до організацій соціалістичного спрямування та УНДО. Більш радикально налаштоване молоде покоління, прихильне до нелегальних методів діяльності, несподівано вливаються навіть в ряди УВО та ОУН, відсуваючи класові заклики на другий план.

5. З'ясовано, що об'єднання “Сельроб” не було лише легальним “додатком” до КПЗУ. Організація мала власну позицію, проте не могла чинити відчутного опору у зв'язку із внутрішньою кризою, що охопила новостворену політичну силу вже через кілька місяців після утворення. Проте це не завадило “Сельробу” стати популярною партією, що демонструють результати виборів 1928 р. На території Галичини об'єднання поступилося лише УНДО та УПСР, а той час як в певних регіонах Волині посіло друге місце.

6. Встановлено, що ліворадикальний рух на території Західної України у складі Польщі у 1920-х рр. складався переважно із селян, дрібних ремісників. Робітники домінували лише в окружних та вищих партійних структурах. Соціальний склад руху залежав від регіону та рівня його економічного і промислового розвитку. Тимчасове збільшення кількості робітників у рядах комуністичних сил спостерігається під час погіршення соціально-економічних умов. Національний склад залежав від соціальної бази руху. Впродовж 1920-х рр. беззаперечно домінували в комуністичних силах українці, що дозволяє говорити саме про український ліворадикальний рух у Польщі та пояснює важливе місце національного питання в програмі комуністичних сил.

7. Відносини КПСГ-КПЗУ із КРПП-КПП характеризуються сталими конфліктами впродовж 1920-х рр. Українська сила виступала за розширення автономії та наголошувала на регіональних особливостях західноукраїнських земель. Водночас КРПП прагнула повного контролю. Конфліктів не вирішив II з'їзд КРПП. Компроміси не задовільнили жодну зі сторін, оскільки трактувалися партіями як порушення власних інтересів. КРПП погодилася під тиском Комінтерну визнати право українців та інших національностей на самовизначення та

відокремлення від Польщі, проте взамін сподівалася на повне організаційне підпорядкування, оскільки прагнула розбудувувати свою політичну силу виключно як цілісну структуру із централізованим керівництвом. Різні бачення українськими та польськими діячами організаційної діяльності та структурної побудови ліворадикальних сил зумовили зіткнення автономістських тенденцій КПЗУ та централізаторської політики КПП.

8. У другій половині 1920-х рр. комуністичні сили Західної України продемонстрували наявність власної позиції в національному питанні, що поряд із прагненням автономії у діяльності призвело до відкритого конфлікту з радянським керівництвом та КПП. Під впливом згорання на початку 1930-х рр. українізації й початку політичних репресій у радянській Україні ліві радикали схилилися до ідеї автономії у складі Польщі.

9. У 1920-х рр. два основні вектори діяльності лівих радикалів задля розширення впливу та здобуття легальної платформи для пропаганди та реалізації своєї програми: опанування профспілкових об'єднань та українських культурно-просвітницьких товариств. Ідеологія та програма вимагали від комуністів сконцентрувати свою увагу на профспілках та робітниках, проте у практичній діяльності КПЗУ та “Сельробу” вдалося досягти більших успіхів у проникненні в читальні “Просвіти”. Цей напрям роботи лівих радикалів найбільше занепокоїв український легальний політичний табір та став причиною ключових конфліктів між політичними силами у другій половині 1920-х рр.

10. Представники Комуністичної посольської фракції звертали увагу громадськості та влади на суттєві суспільні та громадські проблеми не лише класового, але й національного характеру. Комуністи виступали проти поліцейних переслідувань політичного характеру, вимагали ефективних аграрних перетворень та соціальних реформ. Проблеми, що піднімалися лівими послами, фактично не різнилися за своєю суттю від питань актуальних для представників інших українських політичних сил. Зафіксовані часті об'єднання представників лівого та національно-демократичного таборів задля висунення спільних протестів та пропозицій. Законодавчі ініціативи й відповідальність перед виборцями для послів, в більшості колишніх соціалістів, попри усі інструкції та накази від Комінтерну та Комуністичної партії Польщі, переважали традиційні незмінні агітаційні промови.

11. Проникнення лівих сил в ряди профспілок, різноманітних українських товариств та організацій, тобто сферу впливу національних сил, поява представників у парламенті, виникнення легальної прокомуністичної партії, її успішна участь у виборчій кампанії 1928 р. викликали занепокоєння серед українських сил. Відносини комуністів з націонал-демократами, соціалістами, радикалами та консерваторами будувалися на принципі взаємної критики та звинувачень у зраді інтересів населення (з одного боку соціальних, а з іншого – національних). Це призвело до побудови всередині українського політикуму двох взаємно протилежних таборів, що не могло не позначитися на його міцності та силі в боротьбі за права українського населення на підвладних Польщі територіях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Пиріг М. Ліворадикальні сили у саботажних акціях 1930 року та їх наслідки / М. Пиріг // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / заг. ред. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 2. – С. 77–83.
2. Пиріг М. Українське селянсько-робітничє соціалістичне об'єднання (“Сельроб”) у виборчій кампанії 1928 року до польського сейму та сенату / М. Пиріг // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка : зб. наук. пр. – Львів, 2012–2013. – Вип. 13–14. – С. 407–416.
3. Пиріг М. Національне питання у діяльності українських ліворадикальних сил Польщі: 20-ті рр. ХХ ст. / М. Пиріг // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Вип. 75 (№8). – С. 57–59.
4. Пиріг М. Становлення та організаційні принципи діяльності “Українського селянсько-робітничого соціалістичного об'єднання” (“Сельроб”) у 1926–1928 рр. / М. Пиріг // “Мандрівець”. – Тернопіль, 2013. – №4 (106). – Лип.-серп. – С. 31–37.
5. Пиріг М. Взаємини Комуністичної Партії Західної України та Комуністичної Партії Польщі: 20-і рр. ХХ ст. [Електронний ресурс] / М. Пиріг // KOMUNIZM: system – ludzie – dokumentacja. Rocznik naukowy. – Lublin, 2014. – №3. – С. 21–48. – Режим доступу: http://komunizm.net.pl/wp-content/uploads/2014/Pyrig_2.pdf
6. Пиріг М. Проблеми становлення організованого українського ліворадикального руху в Польщі (1919–1923 рр.) / М. Пиріг // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : “Вид-во “Гілея”, 2016. – Вип. 110 (№7). – С. 56–59.

АНОТАЦІЯ

Пиріг М. І. Український ліворадикальний рух у Польщі (1919–1929 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2016.

У дисертації проаналізовано діяльність українського ліворадикального руху в Польщі в 1919–1929 рр. Головні чинники, що вплинули на його розвиток: радикалізація політичної думки населення західноукраїнських земель, діяльність польських комуністів та радянських інституцій. Значний вплив на формування місцевого комуністичного руху здійснила ідеологія боротьбизму. Українські ліворадикальні сили в Польщі у 1920-х рр. носили націонал-комуністичний характер. Становлення українського комуністичного руху в Польщі було тривалим процесом. Повноцінний вихід на політичну арену відбувся лише на межі 1923–1924 рр. Національний та соціальний склад ліворадикальних сил у Західній Україні

залежав від етнічного складу населення та рівня економічного розвитку певних регіонів. Відносини КПЗУ із радянськими та польськими комуністичними силами характеризувалися сталими конфліктами та боротьбою західноукраїнського руху за розширення самостійності у діяльності. У вирішенні національного питання КПЗУ еволюціонувала від тези про приєднання Східної Галичини та Волині до радянської України до ідеї автономії західноукраїнських земель у складі Польщі. Головні напрямки діяльності КПЗУ та “Сельробу”: опанування легальних структур та парламентська робота.

Ключові слова: Західна Україна, ліворадикальний рух, націонал-комунізм, КПСГ, КПЗУ, “Сельроб”, 1920-ті рр., політичні партії.

АННОТАЦІЯ

Пыриг М. И. Украинское леворадикальное движение в Польше (1919–1929 гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2016.

В диссертации проанализирована деятельность украинского леворадикального движения в Польше в 1919–1929 гг. Главные факторы, которые повлияли на его развитие: радикализация политической мысли населения западноукраинских земель, деятельность польских коммунистов и советских институций. Значительное влияние на формирование местного коммунистического движения осуществила идеология боротьбизму. Украинские леворадикальные силы в Польше в 1920-х гг. носили национал-коммунистический характер. Становление украинского коммунистического движения в Польше было длительным процессом. Полноценный выход на политическую арену состоялся только на пределе 1923–1924 гг. Национальный и социальный состав леворадикальных сил в Западной Украине зависел от этнического состава населения и уровня экономического развития определенных регионов. Отношения КПЗУ с советскими и польскими коммунистическими силами характеризовались постоянными конфликтами и борьбой западноукраинского движения за расширение самостоятельности в деятельности. В решении национального вопроса КПЗУ эволюционировала от тезиса о присоединении Восточной Галиции и Волыни к советской Украине к идее автономии западноукраинских земель в составе Польши. Главные направления деятельности КПЗУ и “Сельроба”: овладение легальными структурами и парламентская работа.

Ключевые слова: Западная Украина, леворадикальное движение, национал-коммунизм, КПВГ, КПЗУ, “Сельроб”, 1920–е гг., политические партии.

ABSTRACT**Pyrig M. I. Ukrainian left radical movement in Poland (1919–1929). – Manuscript.**

Dissertation for the academic degree of Candidate of Science in History, specialty 07.00.01 – history of Ukraine. – Ivan Franko L'viv National University, L'viv, 2016.

The activity of Ukrainian left radical movement in Poland in 1919-1929s is analyzed in this dissertation. The main factors of influence such as radicalization of local political opinion, activity of Polish communist groups and soviet structures are defined. Significant impact was made by the ideology of borotbizm that defined the national-communist character of Ukrainian left radical forces in Poland in the 1920s.

The stages of establishment of the left radical movement in Western Ukraine are defined, the appearance of the first communist groups is analyzed as well as the formation of party system in the west territories in Ukraine. National and social content of the left radical forces in Western Ukraine is shown. These contents were connected with each other and depended on the region and its level of economic and industrial development. The temporary increase in the number of workers in the ranks of the communist forces was observed during the letdown of socio-economic conditions. Throughout the 1920s, the Ukrainians were absolutely dominant in Communist forces.

The role and place of “Selrob” in the development of Ukrainian left radical movement is described. This union was not only a legal “application” to CPWU. The organization aimed to conduct own activities, but could not make significant resistance due to the internal crisis that covered the newly created political force within a few months after the formation. Despite all the obstacles “Selrob” became a popular political force and it was proved by the results of elections in 1928.

The dissertation investigates and analyzes the relationship between CPWU, Soviet and Polish communist structures. The intervention of outside forces – KP(b)U, CPP and the Comintern led to the existence of several control centers, ignoration of local characteristics and control of the Western Ukrainian government. Consequently it led to constant conflicts and gradual decay of the communist movement in Poland in the late 1920s. Ukrainian left radical movement in Poland in the 1920s had 2 centers and it caused negative consequences for its development.

National issues played an important role in the program and activities of the communist forces in Western Ukraine. Ukrainian left radical forces clearly demonstrated their position. Gradually, Western communists influenced by the convolution of Ukrainization in early 1930s and the beginning of political repression in the Soviet Ukraine switched from the idea of unification of Western and Soviet Ukraine to the idea of autonomy within Poland.

Main directions of activity of CPWU and “Selrob”, including mastery of legal structures and parliamentary activity were traced. In the 1920s the two main vectors of left radicals were: mastering of Ukrainian trade unions and cultural and educational partnerships (these vectors were aimed to expand the impact and legal platform for the promotion and implementation of the program). The problems raised by communist

ambassadors in the parliament were analyzed in this work. Relations between communist parties and organizations of Ukrainian national-democratic camp in Western Ukraine were characterized. Penetration of left forces in the ranks of trade unions, cultural, educational, sport and cooperative institutions, the appearance of pro-legal party and its successful participation in the election campaign in 1928 raised concerns among Ukrainian political parties. As a result, in the 1920s two mutually opposing camps appeared among Ukrainian politics on Polish-dependent territories.

Key words: Western Ukraine, left radical movement, national communism, CPEG, CPWU, “Selrob”, 1920s, political parties.

Підписано до друку 14.09.2016. Папір ксероксний
Формат 64x90/16 Друк різнограф. Гарнітура «Times»
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100. Зам № 68

Друк ПП «Арал»
Свідоцтво: серія А01 № 201230 від 18.06.2007р.
Державна реєстрація 9.09.1998р.

79026 м. Львів, вул. Козельницька, 4
тел. 050 3716280